

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Марияна Цибранска-Костова, Секция за история на българския език в
Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

за дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“

Автор на дисертационния труд: Адриана Христова

Тема на дисертационния труд: *Лингвистична характеристика на българската
философска терминология*

Адриана Христова е дългогодишен сътрудник на Секцията за терминология и терминография в Института за български език, където от 1987 г. до днес заема длъжността проучвател. Тя е активен участник в почти всички секционни проекти от теоретичен и приложен характер. В този смисъл предложеният дисертационен труд е закономерен етап от професионалното израстване на авторката, проява на натрупания личен опит в областта на терминознанието, както и приложение на методическите и практическите достижения на Секцията като водещ научен център в една актуална, но неизучавана в университетите дисциплина на езикознанието. Трудът е разработен в рамките на свободната форма на докторантура с научен консултант чл. кор. проф. Мария Попова. Още в началото трябва да се отбележи, че дисертантката отговаря на националните минимални изисквания с натрупан кредит от 465 точки. По темата на дисертацията тя е осъществила осем публикации, три от тях в съавторство, които са получили шест цитата.

Дисертационният труд *Лингвистична характеристика на българската философска терминология* е посветен на една актуална, но трудна и много обширна тема. Тя може да се разглежда както като част от теоретичната и речниковата дейност на Секцията в областта на хуманитарните науки, така и като безспорен индивидуален принос на Христова. За да бъде успешно разработването ѝ, е било необходимо да се въведат задължителни ограничения на анализирания материал и да се формулират ясни цели и задачи. Това е постигнато. Ще изброя най-важните положителни качества на труда според моето виждане.

Дисертацията с общ обем от 227 страници има много прегледна и логически издържана структура, по която нямам възражения. Тя се състои от Увод, четири глави, Заключение, Азбучен показалец на 2149 термина и терминологични съчетания, Списък на източниците и Библиография. Изискванията към жанра дисертация оправдават подробното изложение на теорията на термина и терминологията в трудовете на български и чуждестранни учени, на което е посветена втората глава; подобно при изясняване на възгледите за обекта на изследване – философията, в началото на трета. Така е постигната кохезия между двете ключови полета от заглавието, терминология и философия. Принцип на авторката е да излага изчерпателно и аналитично постановки и възгледи, формулирани преди нея, което свидетелства за задълбочени познания върху състоянието на научната проблематика и литература. Този принцип на изложение се

проявява не само при уводните теоретични въпроси, но и в същинската разработка. Формулираните общо 13 задачи пред труда на с. 8 – 9 и неговата структура дават заявка за съзнателното търсене на няколко пресечни полета в терминологичното знание:

– *между синхрония и диахрония*. На това е посветена третата глава. Въпреки че терминологията е синхронна, както отбелязва Христова, авторката се ръководи от стремежа да докаже приемствеността и континуума между старобългарската философска система и съвременната. Това е постигнато чрез анализ на подбрани четири източника, които дават представа за терминообразуването в старобългарския език. Философски елементи в старата българска литература се съдържат преди всичко в „Шестоднев“ от Йоан Екзарх, в някои части на Симеоновия сборник, в „Диалектика“ от Йоан Дамаскин и в корпуса със съчиненията на Пс. Дионисий Ареопагит. Така се формира субкорпус от основни философски термини за периода IX – XIV в. Ексерпираниите примери в старобългарски оригинал и с гръцки съответник далеч не са по силите на всеки терминолог и авторката трябва да бъде поздравена за усилията си. При това те не са самоцелни, а илюстрират техники, модели на терминообразуване, които са ценни изобщо за теорията на терминологията. Тези примери са анализирани предимно по словоборазувателен критерий, а не толкова по семантичен. За целта са използвани статистическият и компонентният анализ. Класификацията на термините е успешна: непроизводни (може да ги наречем първични) думи термини; производни чрез афиксация; композити; словосъчетания и фраземи, които са много по-малък процент от думите термини, и др. Открояват се някои специфики на средновековната терминология, например многозначността, експресията и др. Параграф 5.3. в трета глава *Структурни особености на средновековните философски термини* е особено приносен.

– *между терминологията и други езиковедски дисциплини, основно словообразуване, семантика, лексикология, лексикография, етимология, теория на книжовния език*. В четвърта глава *Терминообразуване* авторката разглежда три основни начина – лексико-морфологичен, лексико-синтактичен и лексико-семантичен, за създаване на съвременни философски термини. Те са извлечени от прецизно подбрани и описани в приложния апарат източници. Става въпрос за 9 общи речника на българския език, 24 специализирани и 13 издания на текстове, сборници и др. Отново е приложен словообразувателен критерий, но са разгледани по-богати явления на съвременното терминотворчество, например явленията абрeвиация, метафора, метонимия; изчерпателни списъци за домашни и чужди афикси и афиксоиди, особено е разчленен анализът на сложните терминологични словосъчетания чрез покомпонентен анализ. Оказва се, че за философията многокомпонентните терминологични словосъчетания са особено характерни. Това определено е проява на тенденцията към интелектуализация на лексиката на съвременния български книжовен език. За да се илюстрират терминологичните модели, се прибъгва до примерни лексикографски разработки за определени термини под формата на речникова статия. Пета глава обобщава домашната основа и чуждите наслоения в съвременната философска терминология, основно заемки от гръцки, латински, английски, немски и френски. Особено интересни

са епонимите и термините символи. Не е пропусната и граматическата характеристика на термините като части на речта. С тези релации към други езиковедски дисциплини дисертацията утвърждава модерността на терминологията, но като задължителна част от общата езиковедска парадигма на съвремието. Обърнато е внимание и на връзката на термините с общата лексикална система чрез обратни процеси на детерминологизация и навлизане на термина в общоупотребимия словен фонд. Може да се обобщи, че ядрото на изследването представлява методически издържан и обстоен анализ на типовете терминологична номинация, което е и основната цел на труда още според заглавието.

– *между научен и приложен аспект.* Това е постигнато с обилие от конкретни илюстративни примери за всяко едно от описваните явления, както и чрез изготвения Азбучен показалец на термините. В редица случаи набелязаните явления и приведените примери от авторката се очертават и като теоретични проблеми за бъдеща разработка. За мен лично бе много интересен въпросът за полипрефиксацията в терминологичното словотворчество през Средновековието, на който могат да се потърсят съвременни аналози, като по този начин се създават интересни връзки между отделни езици или вътрешносистемни в рамките на един език. Бих искала специално да отбележа, че класификационните принципи са приложени еднотипно, системно и без противоречия, така че връзката между теория и практика е органична.

Към изброените качества на труда ще добавя ясения език на изложението, който в една толкова сложна сфера позволява написаното да се осмисли без затруднения; точната концептуализация на опорната терминология и последователното придържане към нея; спазването на високи стандарти за научно оформление. С оглед на това, че подобни трудове трябва да се отпечатват, имам единични и незадължителни за изпълнение препоръки:

1. В трета глава някои старобългарски примери би следвало да подлежат на новобългарски превод в скоби, за да бъдат ясни семантично както за медиевисти, така и за езиковеди от други области. От това печатният вариант само би спечелил и разширил своята читателска аудитория.
2. Добре е сред надлежно цитираните чужди мнения на места по-ясно да се открие мнението на авторката. Например в общотеоретичната част на с. 33 заглавието на параграфа съдържа критикувания иначе израз „българска философия“, а едва в Заключението на с. 179 се приема по-сполучливото „българска философска култура“.
3. Неизбежно някои изказни елементи могат да се прецизират, например на с. 12 „в българската диахронна лингвистика се изучават определени терминологии“ по отношение на Йоан Екзарх не ми звучи добре; също на с. 6 „очерк на основните онтологически категории“.
4. Забележките ми от технически характер са, че вътре в изложението примери се цитират на места произволно, не в азбучен или някакъв друг ред. Също така смятам, че задължително трябва да се подчертае използването на индексална

софтуерна програма, тъй като предполагам, че прецизното извличане на статистически данни е станало именно по този начин. Това би се оценило като още един принос на труда.

Авторефератът е написан по установените стандарти и отразява адекватно съдържанието на дисертацията.

В заключение смятам, че предложеният дисертационен труд *Лингвистична характеристика на българската философска терминология* съдържа теоретични и практически приноси, които съответстват на националните изисквания в съответната област. Това ми дава основание да гласувам положително въз основа на този труд на Адриана Христова да бъде присъдена образователната и научната степен *доктор* в професионално направление *2.1 Филология*, докторантска програма *Български език*.

08.09.2020

София

Изготвил становището:

проф. дфн М. Цибранска-Костова

